

महाराष्ट्र शासनाचा २०२४-२०२५ या वर्षाचा
अतिरिक्त अर्थसंकल्प विधानसभेला सादर करताना

श्री. अजित पवार
उपमुख्यमंत्री (वित्त)

यांनी शुक्रवार, दिनांक २८ जून २०२४ रोजी
केलेले भाषण

भाग - पहिला

सन्माननीय अध्यक्ष महोदय,

मी आपल्या अनुमतीने सन २०२४-२५ या वर्षाचा अतिरिक्त अर्थसंकल्प सभागृहाला सादर करतो आहे.

उदंड पाहिले, उदंड ऐकिले

उदंड वर्णिले, क्षेत्रमहिमे ।

ऐसी चंद्रभागा, ऐसे भीमातीर

ऐसा विटेवर, देव कोटे ॥

ऐसे संतजन, ऐसे हरिचे दास

ऐसा नामघोष, सांगा कोटे ।

तुका म्हणें, आम्हां अनाथाकारणें

पंढरी निर्माण, केली देवें.....

श्री संत तुकाराम महाराजांनी वर्णन केलेल्या, महाराष्ट्राचे आराध्यदैवत श्री विठ्ठलाच्या दर्शनाला अवघ्या महाराष्ट्रातून वैष्णवांच्या दिंड्या निघाल्या आहेत. जगद्गुरु संत तुकाराम महाराजांच्या पालखीचे आज देहूतून प्रस्थान होते आहे. ज्ञानेश्वर माऊलींची पालखी उद्या आळंदीहून निघेल.

साधारण हजार वर्षांची परंपरा असलेल्या या वारीशी , वारकरी भक्तीमार्गाशी महाराष्ट्राची नाळ जोडलेली आहे, याची जाणीव या सरकारला आहे. महाराष्ट्राची ओळख म्हणून जिची जगभर दखल घेतली जाते त्या पंढरपूरच्या वारीचा म्हणूनच आपण जागतिक वारसा नामांकनासाठी युनेस्कोकडे प्रस्ताव पाठवतो आहोत. आपल्या परंपरेची पताका खांद्यावर घेऊन जाणाऱ्या लाखो वारकऱ्यांविषयी कृतज्ञता म्हणून सरकारने यावर्षीपासून प्रति दिंडी २० हजार रुपये निधी देण्याचा निर्णय घेतला आहे. 'निर्मल वारी' साठी ३६ कोटी ७१ लाख रुपयांचा निधी उपलब्ध

करून दिला आहे. मुख्यमंत्री वैद्यकीय सहाय्यता कक्षाच्या माध्यमातून देहू-आळंदी ते पंढरपूर या दोन्ही मुख्य पालखी मार्गावरील सर्व वारकऱ्यांची आरोग्य तपासणी केली जाणार आहे. आवश्यकतेनुसार मोफत औषधोपचारही केले जाणार आहेत.

किर्तनकार, वारकरी, भजनीमंडळ यांना सोयीसुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी तसेच पालखी मार्गाचे व्यवस्थापन करण्यासाठी, 'मुख्यमंत्री वारकरी संप्रदाय महामंडळ' स्थापन करण्यात येईल.

लोकसभेच्या नुकत्याच झालेल्या निवडणुकीत राष्ट्रीय लोकशाही आघाडीला बहुमत प्राप्त झाले आहे. केंद्रात मा. श्री. नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखाली सलग तिसऱ्यांदा सरकार स्थापन झाले आहे. माननीय पंतप्रधानांचे मी त्यासाठी आपल्या सर्वांच्यातर्फे मनःपूर्वक अभिनंदन करतो.

महाराष्ट्राला सहकार्य करण्याबाबत केंद्र शासनाने नेहमीच सकारात्मक भूमिका घेतली आहे. केंद्र शासनाच्या पहिल्याच मंत्रीमंडळ बैठकीत राज्यातील ७६ हजार २०० कोटी रुपये किमतीच्या वाढवण बंदर प्रकल्पाला मंजूरी देण्यात आली. त्यामुळे राज्याच्या आर्थिक विकासाला चालना मिळणार असून त्याद्वारे १० लाखांहून अधिक रोजगार निर्माण होणार आहेत. यापुढील पाच वर्षांतही केंद्र शासनाचे असेच भक्कम पाठबळ राज्याला लाभेल, याची खात्री मी बाळगतो.

दिनांक २७ फेब्रुवारी २०२४ रोजी मी सभागृहाला राज्याचा २०२४-२५ या आर्थिक वर्षाचा अंतरिम अर्थसंकल्प सादर केला होता. पायाभूत सुविधांवरील खर्चात वाढ करून राज्याची अर्थव्यवस्था एक ट्रिलियन डॉलर करण्याचा निर्धार त्यात व्यक्त करण्यात आला होता. रेल्वे, रस्ते, मेट्रो मार्ग, विमानतळ, बंदरे व उद्योग अशा विविध क्षेत्रांतील गुंतवणूकीबाबतही मी त्यावेळी सविस्तर उल्लेख केला होता. अर्थव्यवस्थेचे आकारमान वाढल्यानंतर सरासरी दरडोई उत्पन्नात वाढ होणार आहेच ; पण त्याचबरोबर राज्याच्या आर्थिक प्रगतीचे पुरेसे लाभ न होणाऱ्या घटकांच्या वैयक्तिक उत्पन्नात लक्षणीय वाढ कशी होईल, यासाठी प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. महिला, शेतकरी, युवा, मागास वर्ग आणि सर्व समाजातील गरिबांना भरीव आर्थिक मदत आणि प्रगतीच्या संधी उपलब्ध करून देणे हा अतिरिक्त अर्थसंकल्पाचा मुख्य हेतू आहे.

महिलांसाठी विविध योजना

शिव-शाहू-फुले-आंबेडकरांच्या विचारांच्या पुरोगामित्वाचा वारसा जपत महाराष्ट्राने महिलांना केंद्रस्थानी ठेऊन विकासाची वाटचाल केली आहे. शिक्षण, नोकरी आणि राजकीय क्षेत्रात महिलांना आरक्षण देणारे महाराष्ट्र हे देशातील पहिले राज्य आहे. राज्याने १९९४ मध्ये पहिले महिला धोरण जाहीर केले. त्यात वेळोवेळी कालसुसंगत सुधारणा करण्यात आल्या. नुकतेच राज्याचे चौथे अष्टसूत्री महिला धोरण जाहीर करण्यात आले आहे. महिला व मुलींना सामाजिक, प्रशासकीय आणि राजकीय क्षेत्रात समान हक्क व दर्जा प्राप्त होण्याकरिता पोषण आहार, स्वास्थ्य, शिक्षण, उद्योजकता तसेच कौशल्य विकास आणि रोजगारासाठी विविध योजना प्रभावीपणे राबविण्यात येतील.

मुलीच्या जन्माचे स्वागत करणारी आणि तिला वय वर्षे १८ पर्यंत अर्थसहाय्य करणारी 'लेक लाडकी योजना', गर्भवती मातांचे आरोग्य व संस्थात्मक प्रसूतीकरिता जननी सुरक्षा योजना, प्रधानमंत्री मातृ वंदना योजना, बचत गटांच्या माध्यमातून ग्रामीण महिलांचे सक्षमीकरण, बस प्रवासात सवलत, महिलांसाठी विशेष बस, घर खरेदीसाठी मुद्रांक शुल्कात सवलत, कौटुंबिक समस्याग्रस्त महिलांसाठी शक्ती सदन योजना, नोकरी करणाऱ्या महिलांसाठी व्यवसायकरातून सूट, महिला वसतीगृहे, महिलाकेंद्रीत पर्यटन धोरण अशा विविध योजनांची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यात येत आहे.

मुख्यमंत्री
माझी लाडकी
बहीण योजना

१. स्त्री ही कुटुंबाचा आधार असते. आता ती एकूण समाजाचाच केंद्रबिंदू होते आहे. कुटुंबाचे व्यवस्थापन आणि अर्थार्जन अशा दोन्ही आघाड्यांवर ती लढते आहे. एकहाती कुटुंब सांभाळणाऱ्या, कर्तबगार मुलं घडवणाऱ्या महिलाही आपल्याला पाहायला मिळतात. वेगवेगळ्या परीक्षांच्या निकालाच्या वेळी मुलींची आघाडी हा तर आता नियमच होऊ पाहतो आहे. अशा आपल्या कर्तृत्ववान मायभगिनींना संधीची कवाडे आणखी खुली करून देणे, त्यांना प्रोत्साहन देणे हे सरकार म्हणून आपले कर्तव्यच आहे. म्हणून आमच्या लेकीबहिणींसाठी 'मुख्यमंत्री माझी लाडकी बहीण योजना' ही महत्वाकांक्षी आणि व्यापक योजना आज मी घोषित करतो आहे.

महिलांचे आर्थिक स्वातंत्र्य व स्वावलंबन, आरोग्य व पोषणासहित सर्वांगीण विकासासाठी या योजनेअंतर्गत २१ ते ६० वर्ष वयोगटातील पात्र महिलांना

शासनामार्फत दरमहा दीड हजार रुपये प्रदान करण्यात येतील. 'मुख्यमंत्री माझी लाडकी बहीण योजने' साठी दरवर्षी सुमारे ४६ हजार कोटी रुपये निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल. योजनेची अंमलबजावणी जुलै, २०२४ पासून करण्यात येईल.

लेक लाडकी २. आपल्या शासनाने सन २०२३-२४ पासून 'लेक लाडकी' ही योजना सुरु केली आहे. मुलीच्या जन्मापासून ती अठरा वर्षांची होईपर्यंत तिला टप्याटप्याने एकूण एक लाख एक हजार रुपये रक्कम प्रदान करण्यात येतात. पिवळ्या आणि केशरी शिधापत्रिकाधारक कुटुंबात दिनांक १ एप्रिल, २०२३ रोजी किंवा त्यानंतर जन्म झालेल्या कन्येला हे अर्थसहाय्य करण्यात येते.

शासकीय दस्तऐवजावर आईचे नाव बंधनकारक ३. दिनांक १ मे, २०२४ नंतर जन्माला आलेल्या व्यक्तीच्या नावाची नोंद शासकीय दस्तऐवजांमध्ये त्याचे नाव, आईचे नाव, वडिलांचे नाव व आडनाव या क्रमाने करण्याचे बंधनकारक करण्यात आले आहे.

पिंक ई-रिक्षा ४. यावर्षीच्या अंतरिम अर्थसंकल्पात मी महिलांसाठी स्वयंरोजगार निर्मिती तसेच सुरक्षित प्रवासासाठी 'पिंक ई-रिक्षा' योजनेची घोषणा केली होती. योजनेच्या पहिल्या टप्प्यात राज्यातील १७ शहरांतल्या १० हजार महिलांना रिक्षा खरेदीसाठी अर्थसहाय्य करण्यात येईल. या योजनेसाठी ८० कोटी रुपयांचा निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल.

शुभमंगल सामुहिक नोंदणीकृत विवाह ५. 'शुभमंगल सामुहिक नोंदणीकृत विवाह' योजनेत लाभार्थी मुलींना देण्यात येणारे अनुदान १० हजार रुपयांवरून २५ हजार रुपये करण्यात आले आहे.

कर्करोग तपासणी करीता साधन-सामुग्री ६. राज्यातील सर्व आरोग्य उपकेंद्रात स्तन व गर्भाशयमुखाच्या कर्करोग तपासणीसाठी उपकरणे व साहित्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. त्यासाठी ७८ कोटी रुपये निधीची तरतूद करण्यात येईल.

नवीन रुग्णवाहिका ७. रुग्णांची, विशेषतः गरोदर माता व बालकांची आरोग्य संस्थेत मोफत ने-आण करण्यासाठी ३ हजार ३२४ रुग्णवाहिका कार्यरत आहेत. त्यातील जुन्या रुग्णवाहिकांच्या जागी नव्या रुग्णवाहिका उपलब्ध करून देण्यात येतील.

जल जीवन मिशन ८. महिलांची पाण्यासाठी होणारी पायपीट थांबवण्यासाठी 'हर घर नल, हर घर जल' संकल्पनेअंतर्गत जल जीवन मिशन कार्यक्रमातून ग्रामीण भागातील १ कोटी २५ लाख ६६ हजार ९८६ घरांना नळजोडणी देण्यात आली आहे. राहिलेल्या २१ लाख ४ हजार ९३२ घरांसाठीचे काम प्रगतीपथावर आहे.

मुख्यमंत्री अन्नपुरणा योजना ९. स्वयंपाकासाठी वापरल्या जाणाऱ्या इंधनाचा आणि महिलांच्या आरोग्याचा फार जवळचा संबंध असतो. महिलांच्या आरोग्याच्या नेहमीच्या तक्रारी कमी करायच्या असतील, तर त्यांना स्वच्छ इंधन पुरवणे ही आपली जबाबदारी आहे. एलपीजी गॅसचा वापर यादृष्टीने सर्वात सुरक्षित असल्याने या इंधनाचा वापर वाढवला पाहिजे. गॅस सिलेंडर प्रत्येक घराला परवडेल यासाठी वर्षाला प्रत्येक पात्र कुटुंबाला तीन गॅस सिलेंडर मोफत देणारी 'मुख्यमंत्री अन्नपुरणा योजना' मी आज जाहीर करित आहे.

ही योजना पर्यावरण संरक्षणाला सहाय्यभूत ठरेल आणि ५२ लाख १६ हजार ४१२ लाभार्थी कुटुंबांना या योजनेचा लाभ देण्यात येईल.

अंगणवाडी कर्मचाऱ्यांना लाभ १०. अंगणवाडी सेविका, मदतनीस व मिनी अंगणवाडी सेविका यांना सध्या सेवानिवृत्ती, मृत्यू, राजीनामा इत्यादी प्रकरणी एक लाख रुपयांपर्यंतचा लाभ देण्यात येत आहे.

लखपती दिदी ११. महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवनोन्नती अभियानांतर्गत ६ लाख ४८ हजार महिला बचत गट कार्यरत असून ही संख्या ७ लाख करण्यात येणार आहे. बचत गटांच्या फिरत्या निधीच्या रकमेत १५ हजार रुपयांवरून ३० हजार रुपये वाढ करण्यात आली आहे.

उलवे, नवी मुंबई येथे 'युनिटी मॉल' बांधण्यात येत असून त्यातून महिला बचत गट व कारागिरांना उत्पादनांच्या प्रदर्शन व विक्रीसाठी हक्काचे व्यासपीठ उपलब्ध होईल.

महिला बचत गटांनी उत्पादित केलेल्या वस्तूंना सध्या 'उमेद मार्ट' आणि 'ई-कॉमर्स ऑनलाईन प्लॅटफॉर्म' तसेच प्रदर्शनांच्या माध्यमातून बाजारपेठ उपलब्ध करून दिली जाते. याद्वारे आतापर्यंत १५ लाख महिलांना 'लखपती दिदी' होण्याचा मान मिळाला असून या वर्षात २५ लाख महिलांना लखपती करण्याचे उद्दीष्ट आहे.

महिला स्टार्टअप १२. महिला लघुउद्योजकांसाठी या आर्थिक वर्षापासून 'पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर महिला स्टार्टअप योजना' सुरु करण्यात येणार आहे. स्टार्टअपच्या अनुषंगाने अखिल भारतीय स्तरावरील महासंमेलन राज्यात आयोजित करण्यात येईल.

'आई' १३. पर्यटन क्षेत्रातील महिला लघुउद्योजकांनी १५ लाख रुपयांपर्यंत घेतलेल्या कर्जावरील व्याजाचा परतावा शासनाकडून करण्यासाठी 'आई योजना' सुरु करण्यात आली आहे. त्यातून १० हजार रोजगार निर्माण होणार आहेत.

विशेष जलदगती न्यायालये १४. महिला व बालकांविरुद्धच्या अत्याचारांचे खटले चालविण्यासाठी १०० विशेष जलदगती न्यायालयांना आवश्यक तो निधी राज्य शासन उपलब्ध करून देत आहे.

मुलींना मोफत उच्च शिक्षण १५. राज्यामधील व्यावसायिक शिक्षणामध्ये मुलींचे प्रमाण वाढविण्यास शासन कटिबद्ध आहे. अभियांत्रिकी, वास्तुशास्त्र, औषधनिर्माणशास्त्र, वैद्यकीय तसेच कृषि विषयक सर्व व्यावसायिक पदवी-पदविका अभ्यासक्रमांसाठी प्रवेशित ८ लाख रुपयांपर्यंतच्या वार्षिक कौटुंबिक उत्पन्न असणाऱ्या इतर मागासवर्ग तसेच, आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांतील मुलींना शिक्षण शुल्क व परीक्षा शुल्कामध्ये १०० टक्के प्रतिपूर्ती करण्यात येईल. या निर्णयाचा लाभ सुमारे २ लाख ५ हजार मुलींना होणार आहे. शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ पासून ही योजना सुरु करण्यात येणार असून सुमारे २ हजार कोटी रुपयांचा भार दरवर्षी राज्य शासन उचलणार आहे.

शेतकऱ्यांसाठी विविध योजना

'स्वावलंबी शेतकरी, संपन्न शेतकरी' हे ब्रीद जपत शेतकऱ्यांना विविध पातळीवर सहाय्य करण्यासाठी शासन कटिबद्ध आहे. बी-बियाणांसाठी थेट अनुदान, सिंचन सुविधा, आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर, शेतीपूरक उद्योगांना प्रोत्साहन, शेतमालाचे मूल्यवर्धन, शेतमाल साठवणूक, बाजारपेठेची उपलब्धता इत्यादीबाबत विविध योजना राबविण्यात येत आहेत. शासनाने सन २०२३-२४ या आर्थिक वर्षापासून शेतकऱ्यांना आर्थिक सहाय्य करण्यासाठी 'नमो शेतकरी महासन्मान निधी', 'एक रुपयात पीक विमा', 'गोपीनाथ मुंडे शेतकरी सुरक्षा सानुग्रह अनुदान' अशा विविध योजना सुरु केल्या आहेत.

शेती आणि संबंधित क्षेत्रांच्या ठळक तरतुदींकडे मी आता सभागृहाचे लक्ष वेधतो.

नैसर्गिक आपत्तीमध्ये शेतकऱ्यांना १६. नैसर्गिक आपत्तीमुळे झालेल्या शेतपिकांच्या नुकसानीपोटी शेतकऱ्यांना आपत्तीमध्ये जुलै, २०२२ पासून १५ हजार २४५ कोटी ७६ लाख रुपयांची मदत करण्यात शेतकऱ्यांना मदत आली आहे.

नोव्हेंबर - डिसेंबर, २०२३ मधील अवकाळी पावसामुळे बाधित झालेल्या २४ लाख ४७ हजार शेतकऱ्यांना २ हजार २५३ कोटी रुपयांची मदत देण्यात आली आहे. नुकसानीच्या क्षेत्राची मर्यादा दोन ऐवजी तीन हेक्टर करण्यात आली आहे. राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषापेक्षा अधिक दराने ही मदत करण्यात आली आहे.

खरीप हंगाम २०२३ करीता ४० तालुक्यांमध्ये दुष्काळ तर १ हजार २१ महसूल मंडळांमध्ये दुष्काळसदृश्य परिस्थिती जाहिर करण्यात आली असून तिथे विविध सवलती लागू करण्यात आल्या आहेत.

नुकसानीचे पंचनामे जलद व पारदर्शी होण्यासाठी नागपूर विभागामध्ये घेतली गेलेली ई-पंचनामा प्रणालीची चाचणी यशस्वी झाल्याने ही प्रणाली आता संपूर्ण राज्यात लागू करण्यात येणार आहे.

नमो शेतकरी महासन्मान निधी १७. 'नमो शेतकरी महासन्मान निधी योजने' अंतर्गत आजतागायत एकूण ९२ लाख ४३ हजार शेतकरी कुटुंबांना ५ हजार ३१८ कोटी ४७ लाख रुपये अनुदान देण्यात आले आहे.

एक रुपयात पीक विमा १८. 'एक रुपयात पीक विमा योजने' अंतर्गत ५९ लाख ५७ हजार शेतकऱ्यांना ३ हजार ५०४ कोटी ६६ लाख रुपये रक्कम अदा करण्यात आली आहे.

गोपीनाथ मुंडे शेतकरी सुरक्षा सानुग्रह अनुदान योजना १९. 'गोपीनाथ मुंडे शेतकरी अपघात सुरक्षा सानुग्रह अनुदान योजने' अंतर्गत २ हजार ६९४ शेतकरी कुटुंबांना ५२ कोटी ८२ लाख रुपयांचे अनुदान वाटप करण्यात आले आहे.

महात्मा जोतिराव फुले शेतकरी कर्जमुक्ती योजना २०. 'महात्मा जोतिराव फुले शेतकरी कर्जमुक्ती योजने' अंतर्गत पीक कर्जाची नियमित परतफेड करणाऱ्या १४ लाख ३३ हजार शेतकऱ्यांना प्रोत्साहनपर रक्कम म्हणून ५ हजार १९० कोटी रुपये अदा करण्यात आली आहे. उर्वरित रकमेचे वाटप त्वरीत करण्यात येईल.

- नानाजी देशमुख कृषी संजीवनी प्रकल्पाच्या पहिल्या टप्प्यात विदर्भ आणि मराठवाड्यातील १६ जिल्ह्यांसाठी ५ हजार ४६९ कोटी रुपयांच्या विविध संजीवनी प्रकल्प योजना यशस्वीपणे पूर्ण करण्यात आल्या आहेत. या प्रकल्पाचा ६ हजार कोटी रुपये किंमतीचा दुसरा टप्पा २१ जिल्ह्यांत राबविण्यात येणार आहे.
- मा. बाळासाहेब ठाकरे कृषी व्यवसाय व ग्रामीण परिवर्तन प्रकल्प २२. मा. बाळासाहेब ठाकरे कृषी व्यवसाय व ग्रामीण परिवर्तन प्रकल्पांतर्गत १ हजार ५६१ कोटी ६४ लाख रुपये किंमतीच्या ७६७ उपप्रकल्पांना मंजूरी देण्यात आली आहे. त्याचा लाभ सुमारे ९ लाख शेतकऱ्यांना होणार आहे.
- शिधापत्रिका-धारकांना अन्नधान्याऐवजी रोख रक्कम २३. विदर्भ आणि मराठवाड्यातील १४ विपत्तीग्रस्त जिल्ह्यांतील केशरी शिधापत्रिकाधारक शेतकऱ्यांना अन्नधान्याऐवजी दरमहा रोख रक्कम अदा करण्यात येते. मे, २०२४ अखेर या पद्धतीने ११ लाख ८५ हजार लाभार्थींना ११३ कोटी ३६ लाख रुपये अदा करण्यात आले आहेत.
- कृषी यांत्रिकीकरण २४. राष्ट्रीय कृषी विकास योजना आणि राज्यपुरस्कृत कृषी यांत्रिकीकरण योजनेतून गेल्या तीन वर्षात २ लाख १४ हजार शेतकऱ्यांना ट्रॅक्टर, पॉवर टिलर आदी यांत्रिक शेती उपकरणांच्या खरेदीसाठी १ हजार २३९ कोटी रुपये अनुदान देण्यात आले आहे.
- गाव तेथे गोदाम २५. शेतमालाच्या स्थानिक पातळीवर साठवणुकीसाठी 'गाव तेथे गोदाम' ही योजना राबविण्यात येणार आहे. या योजनेत पहिल्या टप्प्यात १०० नवीन गोदामांचे बांधकाम तसेच अस्तित्वातील गोदामांची दुरुस्ती केली जाणार आहे.
- कापूस, सोयाबीन व तेलबिया उत्पादन २६. कापूस, सोयाबीन तसेच अन्य तेलबियांच्या उत्पादकतेत वाढ आणि मूल्य साखळी विकासासाठी विशेष कृती योजना राबविण्यात येत आहे. या योजनेसाठी सन २०२४-२५ मध्ये ३४१ कोटी रुपये निधी उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

आधारभूत किंमतीनुसार खरीप व रब्बी हंगामातील कडधान्य व तेलबियांच्या नाफेडमार्फत खरेदीसाठी १०० कोटी रुपयांचा फिरता निधी स्थापन करण्यात येईल.

कापूस व २७. कापूस व सोयाबीन पिकांचा राज्याच्या शेती उत्पन्नामध्ये मोठा वाटा
सोयाबीन आहे. मागील वर्षी आंतरराष्ट्रीय घडामोडी व अन्य कारणांमुळे झालेल्या किंमतीतील
उत्पादकांना घसरणीमुळे शेतकऱ्यांना नुकसान सोसावे लागले. शेतकऱ्यांना दिलासा देण्यासाठी
सहाय्य खरीप पणन हंगाम २०२३-२४ मध्ये कापूस व सोयाबीन उत्पादक शेतकऱ्यांना दोन
हेक्टरच्या मर्यादित प्रति हेक्टरी ५ हजार रुपयांचे अर्थसहाय्य देण्याची घोषणा मी
करीत आहे.

कांदा २८. कांदा उत्पादक शेतकऱ्यांना सहाय्य करण्यासाठी सन २०२३-२४ या
उत्पादक वित्तीय वर्षात ३५० रुपये प्रति क्विंटलप्रमाणे ८५१ कोटी ६६ लाख रुपये अनुदान
शेतकऱ्यांना देण्यात आले आहे. कांदा आणि कापसाची हमीभावाने खरेदी करण्यासाठी
मदत प्रत्येकी २०० कोटी रुपयांचा फिरता निधी निर्माण करण्यात येत आहे.

धान २९. खरीप पणन हंगाम २०२३-२४ मध्ये ६ लाख धान उत्पादक शेतकऱ्यांना
उत्पादक प्रति हेक्टरी २० हजार रुपयांप्रमाणे १ हजार ३५० कोटी रुपये प्रोत्साहन रक्कम
शेतकऱ्यांना प्रदान करण्यात आली आहे.

दुग्ध ३०. शासन नवीन 'दुग्ध व्यवसाय उद्योजकता प्रकल्प' सुरु करणार आहे.
व्यवसाय पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय, पशुचारा आणि पशुखाद्य उत्पादन या क्षेत्रात नव
उद्योजकता उद्योजक निर्माण करणे, रोजगार आणि स्वयंरोजगाराच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांची
प्रकल्प आर्थिक उन्नती साधणे, पशुंची उत्पादकता वाढविणे हा या प्रकल्पाचा उद्देश आहे.

दूध ३१. नोंदणीकृत २ लाख ९३ हजार दूध उत्पादकांना प्रतिलिटर ५ रुपयांप्रमाणे
उत्पादकांना २२३ कोटी ८३ लाख रुपये अनुदान वितरीत करण्यात आले आहे. राहिलेले
अनुदानही त्वरित वितरीत करण्यात येईल. तसेच दूध उत्पादक शेतकऱ्यांना आधार
देण्याकरिता प्रतिलिटर ५ रुपयांप्रमाणे अनुदान देण्याची योजना जुलै, २०२४
पासून पुढे चालू ठेवण्यात येईल, असे मी जाहीर करीत आहे.

मेंढी-शेळी व ३२. शेळी-मेंढीपालन व्यवसायातील संख्यात्मक व गुणात्मक वाढीसाठी
कुक्कुटपालन 'पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळा'च्या
भागभांडवलात लक्षणीय वाढ करण्यात आली आहे. शेळी-मेंढीपालन आणि
कुक्कुटपालनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी दोन नवीन प्रकल्प राबविण्यात येणार
आहेत.

मत्स्यव्यवसाय विकास ३३. राज्याच्या मत्स्य उत्पादनात गेल्या दोन वर्षात मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. मत्स्यबाजार स्थापना तसेच मासळी विक्री सुविधांसाठी आवश्यक निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

अटल बांबू समृद्धी योजना ३४. अटल बांबू समृद्धी योजनेतून १० हजार हेक्टर खाजगी क्षेत्रावर बांबूची लागवड करण्यात येणार आहे. त्यासाठी शेतकऱ्यांना बांबू रोपे तसेच इतर आवश्यक बाबींकरिता प्रतिरोपासाठी १७५ रुपये अनुदान देण्यात येणार आहे.

राज्यातील पडीक जमिनीवर मोठ्या प्रमाणात बांबूची लागवड करण्यात येणार आहे. नंदुरबार जिल्ह्यात १ लाख २० हजार एकर क्षेत्रावर बांबूची लागवड करून या योजनेची सुरुवात करण्यात येणार आहे.

वन्य प्राण्यापासून होणाऱ्या नुकसानीची भरपाई ३५. वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्यात जीवितहानी झाल्यास द्यावयाच्या नुकसान भरपाईच्या रकमेत २० लाख रुपयांवरून २५ लाख रुपये, त्यात कायमचे अपंगत्व आल्यास ५ लाख रुपयांवरून ७ लाख ५० हजार रुपये, गंभीर जखमी झाल्यास १ लाख २५ हजारावरून ५ लाख रुपये, किरकोळ जखमी झाल्यास २० हजार रुपयांवरून ५० हजार रुपये अशी वाढ करण्यात आली आहे.

शेती पिकाच्या नुकसान भरपाईकरिता देय रकमेच्या कमाल मर्यादेतही २५ हजार रुपयांवरून ५० हजार रुपये वाढ करण्यात आली आहे. पशुधन हानीच्या नुकसान भरपाईतही भरीव वाढ करण्यात आली आहे.

सिंचन प्रकल्प ३६. विविध कारणांमुळे अपूर्ण राहिलेले सिंचन प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी गेल्या २ वर्षांपासून विशेष मोहिम राबविण्यात येत आहे. आतापर्यंत १०८ प्रकल्पांना सुधारीत प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली असून येत्या दोन वर्षात ६१ प्रकल्प पूर्ण होणे अपेक्षित आहे. या प्रकल्पांतून सुमारे ३ लाख ६५ हजार हेक्टर सिंचन क्षमता निर्माण होणार आहे.

राज्यातील कार्यान्वित प्रकल्पांच्या अपेक्षित आणि प्रत्यक्ष सिंचन क्षमतेतील तफावत दूर करण्यासाठी महाराष्ट्र सिंचन सुधारणा कार्यक्रम हाती घेण्यात येत आहे. या कार्यक्रमातून १५५ प्रकल्पांच्या कालवे वितरण प्रणालीची सुधारणा करण्यात येणार आहे. येत्या तीन वर्षात त्यामुळे सुमारे ४ लाख २८ हजार हेक्टर वाढीव क्षेत्राला प्रत्यक्ष सिंचनाचा लाभ होणार आहे.

विविध अपूर्ण सिंचन प्रकल्प पूर्ण करणे तसेच प्रकल्पाच्या वितरण प्रणालीतील सुधारणांसाठी नाबार्डकडून १५ हजार कोटी रुपयांचे दीर्घ मुदतीचे अर्थसहाय्य घेण्यात येणार आहे.

उपसा सिंचन योजनांसाठी सौरऊर्जा वापर ३७. उपसा सिंचन योजनांना वापरल्या जाणाऱ्या वीजेचा खर्च कमी करणे तसेच शाश्वत वीज पुरवठ्यासाठी म्हैसाळ, जिल्हा सांगली येथे पथदर्शी सौर ऊर्जा प्रकल्प राबविण्यात येणार आहे. या प्रकल्पाची अंदाजित किंमत एक हजार ५९४ कोटी रुपये असून त्याचा लाभ सांगली आणि सोलापूर जिल्ह्यातील सुमारे ७५ हजार शेतकरी कुटुंबांना होणार आहे.

स्वच्छ व हरित ऊर्जेचे ध्येय साध्य करण्यासाठी सर्व शासकीय उपसा जलसिंचन योजनांचे सौर ऊर्जाकरण करण्यात येणार आहे. त्यामध्ये जनाई-शिरसाई, पुरंदर या उपसा सिंचन योजनांचाही समावेश आहे. या योजनांसाठी ४ हजार २०० कोटी रुपये खर्च अपेक्षित आहे.

वैनगंगा-नळगंगा नदीजोड प्रकल्प ३८. विदर्भातील नागपूर, वर्धा, अमरावती, यवतमाळ, अकोला व बुलढाणा या जिल्ह्यांतील ३ लाख ७१ हजार २७७ हेक्टर क्षेत्रास सिंचनाचा लाभ देण्यासाठी वैनगंगा-नळगंगा नदीजोड प्रकल्पाद्वारे गोसी खूर्द प्रकल्पातून ६२.५७ टीएमसी पाणी वळविण्याचे नियोजित आहे.

महाराष्ट्र प्रतिसादक्षम विकास कार्यक्रम ३९. कोल्हापूर आणि सांगली जिल्ह्यातील पूरामुळे होणारी जीवित व वित्तहानी टाळावी आणि अतिरिक्त पाणी दुष्काळग्रस्त भागात वळविता यावे यासाठी जागतिक बँकेच्या सहाय्याने तीन हजार २०० कोटी रुपये किंमतीचा महाराष्ट्र प्रतिसादक्षम विकास कार्यक्रम राबविण्यात येणार आहे.

जलयुक्त शिवार अभियान-२ ४०. जलयुक्त शिवार अभियान-२ अंतर्गत मार्च, २०२४ अखेर ४९ हजार ६५१ कामे पूर्ण झाली असून यावर्षी ६५० कोटी रुपयांच्या निधीची तरतूद करण्यात आली आहे.

गाळमुक्त धरण गाळयुक्त शिवार 'गाळमुक्त धरण, गाळयुक्त शिवार' योजनेअंतर्गत राज्यातील एकूण ३३८ जलाशयांतून गाळ काढण्याचे काम सुरु आहे. लोकसहभागाने आतापर्यंत ८३ लाख ३९ हजार ८१८ घनमीटर गाळ काढण्यात आला आहे.

मागेल त्याला ४१. शेतकऱ्यांना दिवसा अखंडित वीज पुरवठा करण्यासाठी कृषीवाहिन्यांचे सौरऊर्जा पंप विलगीकरण आणि सौर ऊर्जाकरण करण्याचा १५ हजार कोटी रुपयांचा प्रकल्प हाती घेण्यात आला आहे.

शेतकऱ्यांना मोफत वीज उपलब्ध व्हावी यासाठी ' मागेल त्याला सौरऊर्जा पंप ' या योजनेअंतर्गत एकूण ८ लाख ५० हजार शेतकऱ्यांना सौरऊर्जा पंप उपलब्ध करून देण्याचे मी जाहीर करीत आहे.

युवा वर्गासाठी विविध योजना

माननीय पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखालील सरकारच्या दूरदर्शी धोरणांमुळे २०४७ पर्यंत भारत विकसित देश म्हणून उदयाला येईल. भारत ही जगातील तिसरी मोठी अर्थव्यवस्था होण्याच्या वाटेवर आहे. अर्थव्यवस्थेच्या या वाढीमध्ये तरुण उद्योजकांचा वाटा मोठा असणार आहे. युवा वर्गाला अधिक सक्षम, कुशल आणि तंत्रस्नेही करण्यासाठी कौशल्य, उद्योजकता विकासाच्या तसेच आर्थिक पाठबळ देण्याबाबतच्या योजना सुरु आहेत. त्या अधिक परिणामकारकपणे राबवण्याचा तसेच नवीन योजना सुरु करण्याचा शासनाचा मानस आहे.

मी आता युवा वर्गासाठीच्या योजनांकडे सभागृहाचे लक्ष वेधतो.

मुख्यमंत्री ४२. राज्यातील विविध शैक्षणिक संस्थांमधून दरवर्षी सुमारे ११ लाख विद्यार्थी युवा पदविका, पदवी आणि पदव्युत्तर परीक्षा उत्तीर्ण होतात. प्रमाणपत्र व अल्प मुदतीचे कार्यप्रशिक्षण योजना अभ्यासक्रम पूर्ण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्यादेखील मोठी असते. औद्योगिक आणि बिगर औद्योगिक आस्थापनांमध्ये प्रत्यक्ष कामाद्वारे प्रशिक्षण घेतल्यास गरजू युवकांना रोजगाराची संधी तसेच उद्योगांना प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध व्हावे या उद्देशाने दरवर्षी १० लाख तरुण-तरुणींना प्रत्यक्ष कामावरील प्रशिक्षण देण्यासाठी ' मुख्यमंत्री युवा कार्यप्रशिक्षण योजना ' मी जाहीर करीत आहे. या योजनेअंतर्गत शासनामार्फत प्रति प्रशिक्षणार्थी दरमहा १० हजार रुपयांपर्यंत विद्यावेतन देण्यात येईल, त्यासाठी दरवर्षी सुमारे १० हजार कोटी रुपयांपर्यंत खर्च अपेक्षित आहे.

शासनाच्या योजनांची माहिती जनतेपर्यंत पोहोचविण्यासाठी दरवर्षी ५० हजार युवकांना कार्यप्रशिक्षण देण्यात येईल.

मानवी विकासासाठी उपयोजित ज्ञान आणि कौशल्य विकास ४३. जागतिक बँक सहाय्यित २ हजार ३०७ कोटी रुपये किंमतीच्या 'मानवी विकासासाठी उपयोजित ज्ञान आणि कौशल्य विकास' प्रकल्पांतर्गत ५०० औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची दर्जावाढ तसेच मॉडेल आय.टी.आय., जागतिक कौशल्य केंद्र, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठ, डेटा सेंटर अशा विविध संस्थांचे बळकटीकरण आणि उद्योजकता विकास कार्यक्रम राबविण्यात येणार आहे.

सेंटर ऑफ एक्सलन्स ४४. मुंबई, पुणे, नागपूर, अमरावती, यवतमाळ, कोल्हापूर, छत्रपती संभाजीनगर, कराड जिल्हा सातारा, अवसरी खुर्द जिल्हा पुणे, येथील तंत्रशिक्षण संस्थांमध्ये 'सेंटर ऑफ एक्सलन्स' स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

रोजगार मेळावा ४५. पंडित दीनदयाळ उपाध्याय रोजगार मेळावा व नमो महारोजगार मेळाव्यातून रोजगार इच्छुक युवांना नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून दिल्या जात आहेत. या माध्यमातून सन २०२३-२४ मध्ये ९५ हजार ४७८ उमेदवारांची नोकरीसाठी निवड झाली आहे.

कौशल्य विकास ४६. 'स्वामी विवेकानंद आंतरराष्ट्रीय कौशल्य विकास प्रबोधिनी' मुंबईत गोवंडी येथे कार्यान्वित झाली आहे.

राज्याच्या ग्रामीण भागात ५११ 'प्रमोद महाजन ग्रामीण कौशल्य विकास केंद्रे' स्थापन करण्यात आली आहेत. या केंद्रांतून १५ ते ४५ वयोगटातील १८ हजार ९८० उमेदवार कौशल्य प्रशिक्षण घेत आहेत.

प्रशिक्षण व संशोधन संस्था ४७. विविध समाज घटकांसाठी रोजगाराभिमुख प्रशिक्षण कार्यक्रम तसेच संशोधनाचे काम करण्यासाठी आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (टीआरटीआय), डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), छत्रपती शाहू महाराज संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (सारथी), महात्मा ज्योतिबा फुले संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (महाज्योती), महाराष्ट्र संशोधन व प्रशिक्षण प्रबोधिनी (अमृत) इत्यादी संस्था कार्यरत आहेत.

या संस्थांमार्फत एकूण २ लाख ५१ हजार ३९३ विद्यार्थ्यांना रोजगाराभिमुख प्रशिक्षण देण्यात आले असून त्यापैकी ५२ हजार ४०५ विद्यार्थ्यांना नोकरीच्या संधी प्राप्त झाल्या आहेत.

- संशोधन व नवउपक्रम केंद्र ४८. शाश्वत ऊर्जा, आरोग्य तसेच कृषी क्षेत्रात कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या वापराबाबत संशोधनासाठी राज्यातील विद्यापीठ आणि संशोधक यांच्या संयुक्त विद्यमाने संशोधन व नवउपक्रम केंद्रे स्थापन करण्यात आली आहेत. त्यासाठी विद्यापीठ व शासनाकडून प्रत्येकी ५० कोटी असा एकूण १०० कोटी रुपयांचा निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.
- स्वयंरोजगारासाठी कर्ज ४९. शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या स्वयंरोजगार अर्थसहाय्याच्या योजनांसाठी १०० कोटी रुपये निधीची तरतूद करण्यात आली आहे.
- विदेशी शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती ५०. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग तसेच खुल्या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना विदेशात उच्च शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती योजना राबविण्यात येत आहेत. अल्पसंख्याक समुदायातील विद्यार्थ्यांसाठीदेखील सन २०२४-२५ पासून विदेशी शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती योजना लागू करण्यात आली आहे.
- विद्यार्थ्यांसाठी निर्वाह भत्ता ५१. वसतीगृहात प्रवेश न मिळालेल्या आर्थिक दृष्ट्या दूर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ पासून डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता योजनेअंतर्गत दरवर्षी ३८ ते ६० हजार रुपयांपर्यंत निवासभत्ता देण्यात येत आहे.
- इतर मागास वर्ग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्गातील उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना ज्ञानज्योती सावित्रीबाई फुले आधार योजनेअंतर्गत दरवर्षी ३८ ते ६० हजार रुपयांपर्यंत निवासभत्ता देण्यात येणार आहे.
- ऊसतोड कामगारांच्या मुलामुलींसाठी ५२. गोपीनाथ मुंडे ऊसतोड कामगार विकास महामंडळामार्फत ऊसतोड कामगारांच्या मुलामुलींसाठी ८२ शासकीय वसतीगृहे स्थापन करण्यास मंजूरी देण्यात आली आहे.
- शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये ५३. राज्यात सध्या १ लाख लोकसंख्येमागे ८४ डॉक्टर उपलब्ध आहेत. सन २०३५ पर्यंत हे प्रमाण १०० हून अधिक करण्यासाठी वैद्यकीय महाविद्यालयाची प्रवेश क्षमता वाढविणे आवश्यक आहे. त्यासाठी राज्यात विविध ठिकाणी १०० विद्यार्थी प्रवेश क्षमतेची नवीन शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये आणि ४३० खाटांची संलग्न रुग्णालये स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

त्यात जालना, हिंगोली, धाराशिव, परभणी, नाशिक, जळगाव, अमरावती, बुलढाणा, वाशिम, वर्धा, भंडारा, गडचिरोली, सातारा, अलिबाग, सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, पालघर आणि अंबरनाथ जिल्हा ठाणे या शहरांचा समावेश आहे.

मौजे सावर, तालुका म्हसळा, जिल्हा रायगड येथे १०० विद्यार्थी प्रवेश क्षमतेचे नवीन शासकीय युनानी महाविद्यालय स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

बुलढाणा जिल्ह्यात नवीन शासकीय आयुर्वेद महाविद्यालय स्थापन करण्यात येणार आहे.

शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयातील कनिष्ठ व वरिष्ठ निवासी डॉक्टर यांच्या विद्यावेतनात तसेच मानसेवी अध्यापकांच्या मानधनात भरीव वाढ करण्यात आली आहे.

श्रष्ट सेक्टर ५४. श्रष्ट सेक्टरमधील उद्योगांना देण्यात येणाऱ्या विशेष प्रोत्साहनांमुळे नजीकच्या कालावधीत राज्यात अंदाजे १ लाख कोटी रुपयांची गुंतवणूक होणार असून त्यातून ५० हजार रोजगार निर्माण होणार आहेत.

हरित हायड्रोजन ५५. हरित हायड्रोजनच्या उत्पादनासाठी विकासाकांसोबत झालेल्या सामंजस्य करारांनुसार २ लाख ११ हजार ४०० कोटी रुपयांची गुंतवणूक होणार असून त्याद्वारे ५५ हजार ९०० रोजगार निर्माण होणार आहेत.

रत्ने व दागिने ५६. महापे, नवी मुंबई येथे २५ एकर जागेवर 'इंडिया जेम्स अँड ज्वेलरी पार्क' नियोजित आहे. त्यात २ हजार सूक्ष्म, लघु व मध्यम उद्योग घटकांचा समावेश असून ५० हजार कोटी रुपयांची गुंतवणूक होणार आहे. त्यातून एक लाख रोजगार निर्माण होतील.

एकात्मिक व शाश्वत वस्त्रोद्योग धोरण ५७. एकात्मिक व शाश्वत वस्त्रोद्योग धोरण २०२३ ते २०२८ जाहिर करण्यात आले आहे. या अंतर्गत पाच वर्षात २५ हजार कोटी रुपयांची भरीव गुंतवणूक आणि ५ लाख रोजगार अपेक्षित आहेत.

'कॅप्टिव्ह मार्केट योजने'मुळे सूतगिरणी, यंत्रमाग, प्रोसेसिंग, पॅकींग तसेच वाहतूक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणावर रोजगार निर्माण होणार आहेत.

खाजगी गुंतवणूक वाढविण्यासाठी लघु-वस्त्रोद्योग संकुले तसेच टेक्निकल टेक्सटाईल पार्क उभारण्याचे शासनाने ठरविले आहे.

सागरी ५८. सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे स्कुबा डायव्हिंग केंद्र सुरू करण्यात पर्यटन येणार असून बुडीत जहाजावरील प्रवाळाचे दर्शन हे त्याचे विशेष आकर्षण असेल. या प्रकल्पासाठी २० कोटी रुपये खर्च अपेक्षित असून त्यातून ८०० स्थानिकांना रोजगार उपलब्ध होईल.

दुर्बल घटकांसाठी विविध योजना

दारिद्र्य निर्मूलन आणि जनतेचे राहणीमान उंचाविण्यासाठी शासन कटिबद्ध असून विविध योजनांच्या माध्यमातून अविरतपणे सामाजिक विकासाचे प्रयत्न सुरू आहेत. अनुसूचित जाती उपयोजनेखाली शाळा, आश्रमशाळा, विद्यार्थ्यांकरिता वसतीगृहे, शिष्यवृत्ती, आरोग्य सेवा, रोजगार इत्यादिकरिता विविध योजना राबविण्यात येतात.

आदिवासी विकास उपयोजनेअंतर्गत बालकांच्या पोषणामध्ये वाढ करण्यासाठी 'भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना', शासकीय आश्रमशाळांमध्ये विज्ञान केंद्रांची उभारणी करण्याकरिता 'नमो आदिवासी स्मार्ट शाळा अभियान', वसतीगृहात प्रवेश न मिळालेल्या विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाकरिता 'पंडित दीनदयाळ उपाध्याय स्वयम् योजना', वस्त्यांना पायाभूत सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी 'ठक्करबाप्पा आदिवासी विकास योजना' आदी योजनांच्या माध्यमातून पुरेसा निधी उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्गातील घटकांच्या उन्नतीकरिता विविध योजना राबविण्यात येतात. या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांकरिता आश्रमशाळा, ऊसतोड कामगारांच्या मुलांसाठी आश्रमशाळा, विद्यनिकेतन, धनगर समाजासाठीच्या विविध योजना, क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना, डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह योजना, तांडावस्ती मुक्त वसाहत योजना इत्यादी योजनांच्या माध्यमातून पुरेसा निधी उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

राज्यातील सर्व बौद्ध, जैन, शिखर, पारसी, ख्रिश्चन व मुस्लिम या अल्पसंख्याक समुदायातील घटकांच्या विकासाकरिता हे सरकार वचनबद्ध आहे. सामाजिक व आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांसाठी असलेल्या योजना परिणामकारकपणे राबवणे, नवीन विशेष योजना आखणे आणि त्यासाठी पुरेशी आर्थिक तरतूद करणे या धोरणातून 'सर्व स्वरूपातील सार्वत्रिक दारिद्र्य नाहीसे करणे' हे शाश्वत विकासाचे साध्य करण्याचा आमचा निश्चय आहे. त्या दृष्टीने महत्वाच्या योजना मी सभागृहासमोर सादर करत आहे.

विशेष सहाय्य योजनेतील अर्थसहाय्य वाढ ५९. संजय गांधी निराधार अनुदान योजना आणि श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेतून आर्थिक दुर्बल घटकांतील निराधार, विधवा, दिव्यांग तसेच वृद्ध नागरिकांना दरमहा अर्थसहाय्य देण्यात येते. या अर्थसहाय्यात एक हजारावरून दीड हजार रुपये अशी वाढ करण्यात आली आहे.

सन २०२३-२४ मध्ये ४५ लाख ६० हजार लाभार्थींना या योजनेतून ७ हजार १४५ कोटी रुपये अनुदानाचे वाटप करण्यात आले आहे.

विविध विकास महामंडळांमार्फत अर्थसहाय्य ६०. महिला आर्थिक विकास महामंडळ, महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ, वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ, महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ, साहित्यरत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ, संत रोहिदास चर्मोद्योग व चर्मकार विकास महामंडळ, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, अण्णासाहेब पाटील आर्थिक विकास महामंडळ, श्यामराव पेजे आर्थिक विकास महामंडळ, संत शिरोमणी गोरोबा काका महाराष्ट्र मातीकला मंडळ, महाराष्ट्र राज्य ऑटो रिक्षा व टॅक्सी चालक-मालक कल्याणकारी महामंडळ, मौलाना आझाद अल्पसंख्याक आर्थिक विकास महामंडळ अशा महामंडळांच्या माध्यमातून विविध समाजघटकांच्या उन्नतीकरिता योजना राबविण्यात येत आहेत.

वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळांतर्गत राजे उमाजी नाईक आर्थिक विकास महामंडळ आणि पैलवान कै. मारुती चव्हाण-वडार आर्थिक विकास महामंडळ नव्याने निर्माण करण्यात आली आहेत.

महाराष्ट्र राज्य इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळांतर्गत संत काशिबा गुरव युवा आर्थिक विकास महामंडळ, जगतज्योती महात्मा बसवेश्वर आर्थिक विकास महामंडळ, संत सेनाजी महाराज केशशिल्पी महामंडळ नव्याने निर्माण करण्यात आली आहेत.

पान, पानपिंपरी आणि मुसळीचे उत्पादन करणाऱ्या बारी समाजाच्या आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक विकासासाठी संत श्री रुपलाल महाराज आर्थिक विकास महामंडळाची स्थापना करण्यात येणार आहे.

नव्याने निर्माण करण्यात आलेल्या तसेच कार्यरत महामंडळांसाठी निधीची पुरेशी तरतूद करण्यात येईल.

दिव्यांग कल्याण ६१. १५ डिसेंबर २०२२ पासून दिव्यांग कल्याण विभागाचे कामकाज सुरु झाले आहे. दिव्यांगांसाठी शिक्षण, क्रीडा, कौशल्य विकास, प्रशिक्षण, रोजगार, उद्योग क्षेत्रातील विविध योजना राबवून त्यांना स्वावलंबी व सक्षम बनविण्याचे उद्दिष्ट आहे.

दिव्यांग व्यक्तींचे स्वतःचे हक्काचे घर व्हावे यासाठी 'धर्मवीर आनंद दिघे घरकुल योजना' राबविण्यात येणार असून पहिल्या टप्प्यात ३४ हजार ४०० घरकुल बांधण्याचे प्रस्तावित आहे.

दिव्यांग व्यक्तींना दैनंदिन वापरासाठी इलेक्ट्रीक वाहनाचे वाटप करण्यात येत आहे.

तृतीयपंथी धोरण-२०२४ ६२. राज्याने याचवर्षी तृतीयपंथीयांबाबतचे आपले धोरण जाहीर केले आहे. शासन आणि सार्वजनिक प्राधिकरणांकडून होणाऱ्या भरती प्रक्रियेमध्ये तसेच सर्व शासकीय योजनांमध्ये स्त्री-पुरुषांसोबतच 'तृतीयपंथी' हा लिंग पर्याय उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. यामुळे, तृतीयपंथी समुदायाला राज्य शासनाच्या योजनांचा लाभ घेणे सुलभ होणार आहे.

धनगर समाजासाठी भूखंड ६३. धनगर समाजाच्या शैक्षणिक व सामाजिक उपक्रमांसाठी खारघर, नवी मुंबई येथे ४ हजार चौरस मीटरचा भूखंड उपलब्ध करून देण्यात आला आहे.

घरेलू कामगारांचे कल्याण ६४. महाराष्ट्र घरेलू कामगार कल्याण महामंडळामार्फत नोंदणीकृत घरेलू कामगारांसाठी विविध कल्याणकारी योजना राबविण्यात येत आहेत.

मौलाना आझाद अल्पसंख्याक आर्थिक विकास महामंडळ ६५. मौलाना आझाद अल्पसंख्याक आर्थिक विकास महामंडळाकडून राबवण्यात येणाऱ्या योजनांकरिता अधिक निधी उपलब्ध करून देण्यासाठी कर्जावरील शासन हमीची मर्यादा ३० कोटी रुपयांवरून ५०० कोटी रुपये करण्यात आली आहे.

महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना ६६. महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना राज्यातील सर्व कुटुंबांना लागू करण्यात आली आहे. आरोग्य विमा संरक्षणाची रक्कम प्रतिकुटुंब १ लाख ५० हजार रुपयांवरून ५ लाख रुपये करण्यात आली आहे. आतापर्यंत एक हजार रुग्णालयात उपचारांची सोय होती. त्यात ९०० रुग्णालयांची भर पडणार असून योजनेअंतर्गत यापुढे एक हजार ३५६ प्रकारचे उपचार उपलब्ध झाले आहेत.

- मोफत आरोग्य सेवा ६७. सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या रुग्णालयांमध्ये तपासण्या, चाचण्या आणि उपचार मोफत करण्यात येतात. या निर्णयामुळे बाह्यरुग्ण, आंतररुग्ण, लहान शस्त्रक्रिया, एक्स-रे चाचणी आणि प्रयोगशाळा चाचण्यांमध्ये भरीव वाढ झाली आहे.
- आपला दवाखाना ६८. शहरी भागातील गरजू जनतेसाठी विनामूल्य तपासणी, वैद्यकीय चाचण्या व उपचारांची सुविधा असलेले 'हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे आपला दवाखाना' ३४७ ठिकाणी कार्यान्वित करण्यात आले आहेत.
- पतसंस्थांच्या स्थिरीकरण व तरलता सहाय्य निधी ६९. महाराष्ट्र राज्य बिगर कृषी सहकारी पतसंस्था नियामक मंडळाला पतसंस्थांच्या स्थिरीकरण व तरलतेसाठी १०० कोटी रुपये निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.
- ग्रामीण गृहनिर्माण ७०. प्रधानमंत्री आवास योजना, रमाई आवास योजना, शबरी, पारधी व आदिम आवास योजना, मोदी आवास योजना, यशवंतराव चव्हाण मुक्त वसाहत योजना, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर घरकुल योजना इत्यादीच्या माध्यमातून पुढील ५ वर्षात ३५ लाख ४० हजार ४९१ घरकुल बांधण्यात येणार आहेत.
- सन २०२४-२५ मध्ये विविध घरकुल योजनांकरिता ७ हजार ४२५ कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे.
- गिरणी कामगारांकरिता घरकुल योजना ७१. बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील गिरणी कामगारांना १२ हजार ९५४ सदनिका वितरित केल्या असून उर्वरित सदनिका उपलब्ध करून देण्याचे नियोजन करण्यात आले आहे.
- स्वच्छ भारत अभियान-ग्रामीण टप्पा-दोन ७२. सन २०२४-२५ साठी स्वच्छ भारत अभियान ग्रामीणच्या दुसऱ्या टप्प्यासाठी १ हजार ८८६ कोटी ८४ लाख निधीची तरतूद करण्यात आली आहे.
- राज्यातील मानसेवी कर्मचाऱ्यांच्या मानधनात वाढ ७३. राज्यातील अंगणवाडी कर्मचारी, आशा वर्कर, कोतवाल, पोलीस पाटील, ग्रामीण जीवनोन्नती अभियानातील संसाधन व्यक्ती यांच्या मानधनात भरीव वाढ करण्यात आली आहे.

पायाभूत सुविधा आणि अन्य महत्वाच्या योजना

आता मी अर्थसंकल्पातील पायाभूत सुविधा आणि अन्य महत्वाच्या योजनांकडे सभागृहाचे लक्ष वेधतो.

- राज्यातील ७४. मुंबई, पुणे व नागपूर शहरांमध्ये एकूण ४४९ किलोमीटर लांबीच्या मेट्रोचे जाळे मेट्रो मार्गिका उभारण्यास मान्यता देण्यात आली असून १२७ किलोमीटर लांबीच्या मार्गिका वाहतुकीसाठी खुल्या करण्यात आल्या आहेत. तसेच या आर्थिक वर्षात आणखी ३७ किलोमीटर लांबीच्या मार्गिका वाहतुकीसाठी खुल्या करण्यात येणार आहेत.
- शिवडी-न्हावा ७५. शिवडी-न्हावा शेवा प्रकल्पांतर्गत शिवडी-वरळी जोडरस्त्याचे ५७ टक्के शेवा प्रकल्प काम झाले असून डिसेंबर २०२५ अखेर या प्रकल्पाचे काम पूर्ण करण्यात येणार आहे.
- ठाणे किनारी ७६. बाळकुम ते गायमुख या नियोजित ठाणे किनारी मार्गाची लांबी मार्ग १३.४५ किलोमीटर असणार असून सुमारे ३ हजार ३६४ कोटी रुपये किमतीचे हे काम मे २०२८ पर्यंत पूर्ण होणे अपेक्षित आहे.
- मुंबई किनारी ७७. धर्मवीर स्वराज्यरक्षक छत्रपती संभाजी महाराज मुंबई किनारी मार्गाचे मार्ग बहुतांश काम पूर्ण झाले असून दोन्ही मार्गिका अंशतः खुल्या करण्यात आल्या आहेत.
- प्रधानमंत्री ७८. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या तिसऱ्या टप्प्यात सुमारे ६ हजार ग्रामसडक ५०० किलोमीटर लांबीच्या रस्ते सुधारणांचे उद्दिष्ट आहे. सद्यस्थितीत २ हजार योजना ३०३ किलोमीटर लांबीच्या रस्त्यांची कामे पूर्ण झाली असून उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत.
- मुख्यमंत्री ७९. मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेच्या तिसऱ्या टप्प्यात २३ हजार किलोमीटर ग्रामसडक लांबीच्या रस्त्यांची कामे आगामी ३ वर्षात पूर्ण करण्यात येणार आहेत. योजना टप्पा-३
- वाडे-पाडे- ८०. भगवान बिरसा मुंडा जोडरस्ते योजनेसाठी १ हजार ४०० कोटी तांडे-वस्त्या रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे. जोडरस्ते योजना संत सेवालाल महाराज जोडरस्ता योजना तसेच यशवंतराव होळकर जोडरस्ते योजनेची अंमलबजावणी लवकरच सुरु करण्यात येईल.

- पीएम ई-बस सेवा ८१. परिवहन सेवेमध्ये सुधारणा तसेच हवेतील प्रदूषण कमी करण्यासाठी १९ महानगरपालिकांमध्ये पीएम ई-बस सेवा योजना राबविण्यात येणार आहे. इलेक्ट्रिक बसेस उपलब्ध करणे, बस आगारे आणि विद्युत पायाभूत सुविधा उभारणे आदी बाबींचा या योजनेत समावेश आहे.
- अग्निशमन सेवांचा विस्तार आणि आधुनिकीकरण ८२. अग्निशमन सेवांचा विस्तार आणि आधुनिकीकरणासाठी ६१५ कोटी रुपयांची योजना राबविण्यात येणार आहे. ही योजना 'ड' वर्ग महानगरपालिका, सर्व नगरपरिषदा व नगरपंचायतींमध्ये राबविण्यात येईल.
- धर्मादाय आयुक्तांच्या कार्यालयीन इमारतींचे बांधकाम ८३. धर्मादाय आयुक्तांच्या अधिपत्याखालील कार्यालयांच्या मुंबई, नंदूरबार, नांदेड, वर्धा, अमरावती आणि कोल्हापूर येथील इमारतींच्या बांधकामासाठी तसेच अस्तित्वातील इमारतींच्या नूतनीकरणासाठी १२५ कोटी रुपयांचा निधी उपलब्ध करून दिला जाणार आहे.
- ग्रामपंचायत बांधकाम ८४. मा. बाळासाहेब ठाकरे स्मृती मातोश्री ग्रामपंचायत बांधणी योजनेअंतर्गत २ हजार ५६७ ग्रामपंचायत कार्यालयांच्या बांधकामांना मान्यता देण्यात आली आहे.
- जागतिक वारसा नामांकन ८५. शिवकालीन १२ किल्ल्यांना जागतिक वारसा नामांकन प्राप्त व्हावे म्हणून युनेस्कोकडे प्रस्ताव पाठविण्यात आला आहे. कोकणातील कातळशिल्पे, पंढरपूर वारी, दहीहंडी उत्सव आणि गणेशोत्सव याबाबतचे प्रस्तावही पाठविण्यात येणार आहेत.
- शिवराज्याभिषेक सोहळा ८६. शासनाकडून रायगड किल्ल्यावर शिवराज्याभिषेक सोहळा दरवर्षी साजरा करण्याचे ठरविले असून त्यासाठी आवश्यक निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- पाणबुडी प्रकल्प ८७. वेंगुर्ला, जिल्हा सिंधुदुर्ग येथे ६६ कोटी रुपये अंदाजित किंमतीचा आंतरराष्ट्रीय दर्जाचा पाणबुडी प्रकल्प विकसित करण्यात येणार आहे.
- सातारा एकात्मिक पर्यटन विकास आराखडा ८८. सातारा जिल्ह्यातील पश्चिम घाट परिसरातील पर्यटनस्थळांच्या विकासासाठी ३८१ कोटी ५६ लाख रुपये किंमतीचा एकात्मिक पर्यटन विकास आराखडा मंजूर करण्यात आला आहे. याअंतर्गत श्री क्षेत्र महाबळेश्वर विकास, प्रतापगड किल्ला जतन व संवर्धन, सह्याद्री व्याघ्र पर्यटन आणि कोयना हेळवाक वनक्षेत्राअंतर्गत जलपर्यटनाचा समावेश आहे.

- माळशेज घाटातील पर्यटन ८९. पावसाळ्यात कल्याण-नगर मार्गावरील माळशेज घाटाला भेट देणाऱ्या पर्यटकांची संख्या मोठी आहे. या घाटात सर्व सोयींनीयुक्त अत्याधुनिक व्ह्यूईंग गॅलरी उभारण्यात येईल.
- रामटेक विकास आराखडा ९०. नागपूर जिल्ह्यातील रामटेक हे प्रभू रामचंद्राच्या पदस्पर्शाने पावन झालेले तीर्थस्थळ आहे. रामटेक विकास आराखडाच्या पहिल्या टप्प्यात १५० कोटी रकमेच्या कामांना मान्यता देण्यात आली असून ही कामे प्रगतीत आहेत. दुसऱ्या टप्प्यात २११ कोटी रुपये किमतीची कामे हाती घेण्यात येणार आहेत.
- बाबा जुमदेवजी यांचे स्मारक ९१. आध्यात्मिक गुरु तथा समाजसुधारक बाबा जुमदेवजी यांच्या पावडदौना, तालुका मौदा, जिल्हा नागपूर येथील स्मारकासाठी ७७ कोटी रुपये रकमेचा विकास आराखडा तयार करण्यात येणार आहे.
- नेवासा मंदिर परिसर विकास आराखडा ९२. संत ज्ञानेश्वर महाराजांनी अजरामर ज्ञानेश्वरीची जिथे रचना केली त्या नेवासा येथील मंदिर परिसराचा विकास आराखडा तयार करण्यात येणार आहे.
- कोल्हापूर इंटरनेशनल कन्व्हेंशन सेंटर ९३. कोल्हापूर शहरातील राजाराम तलावाकाठी अत्याधुनिक आंतरराष्ट्रीय कन्व्हेंशन सेंटर उभारण्यात येईल.
- शैक्षणिक संस्थांना अनुदान ९४. बी. जे. शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय, पुणे येथे बहुउद्देशिय सभागृह उभारण्याकरिता तसेच किसान शिक्षण प्रसारक मंडळ, बोरगाव-काळे तालुका जिल्हा लातूर या शैक्षणिक संस्थेच्या सुवर्ण महोत्सवानिमित्त भौतिक व शैक्षणिक सुविधांचा विकास करण्यासाठी आवश्यक निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- छत्रपती संभाजी महाराज स्मारक ९५. छत्रपती संभाजी महाराजांच्या पदस्पर्शाने पावन झालेल्या शिराळा, जिल्हा सांगली येथे त्यांचे स्मारक उभारण्यात येईल.
- संत श्री रुपलाल महाराज स्मारक ९६. संत श्री रुपलाल महाराजांचे समाधीस्थळ असलेल्या अंजनगाव सुर्जी, जिल्हा अमरावती येथे त्यांचे स्मारक उभारण्यात येणार आहे.

आदिवासी कलादालन ९७. आदिवासी कलांचे प्रदर्शन, वृद्धी आणि कलाकारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी हतगड तालुका सुरगाणा जिल्हा नाशिक येथे कलादालन स्थापन करण्यात येईल.

साहित्यरत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेच्या ९८. मुंबई येथील साहित्यरत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेच्या ३०५ कोटी रुपये किंमतीच्या आराखड्यास मान्यता देण्यात येईल. साठे आली आहे.

महास्ट्राईड प्रकल्प ९९. जिल्हास्तरावर संस्थात्मक क्षमता वाढवून विकासाला चालना देण्यासाठी 'महास्ट्राईड' हा २ हजार २३२ कोटी रुपये किंमतीचा प्रकल्प जागतिक बँकेच्या सहाय्याने राबविण्यात येणार आहे.

मुख्यमंत्री बळीराजा वीज सवलत योजना १००. भारतातील शेती मुख्यतः पावसावर अवलंबून आहे, याची आपल्याला जाणीव आहे. मात्र गेल्या काही वर्षात झालेल्या जागतिक वातावरणीय बदलामुळे मोसमी हवामानात तीव्र बदल होत असून त्याचे दुष्परिणाम शेतकऱ्यांना भोगावे लागत आहेत. अशा अडचणीत आलेल्या राज्यातील शेतकरी बांधवांना मदतीच्या हाताची गरज आहे त्यासाठी त्यांना दिलासा देणारी 'मुख्यमंत्री बळीराजा वीज सवलत योजना' मी आता घोषित करित आहे.

शेतकऱ्यांवर येणाऱ्या वीजबिलाचा भार उचलण्याचे शासनाने ठरविले असून राज्यातील ४४ लाख ६ हजार शेतकऱ्यांच्या ७.५ अश्वशक्ती क्षमतेपर्यंतच्या शेतीपंपांना पूर्णतः मोफत वीज पुरवली जाईल. याकरिता १४ हजार ७६१ कोटी रुपये अनुदान स्वरूपात उपलब्ध करून देण्यात येणार आहेत.

योजनांचे सुसूत्रीकरण १०१. या अर्थसंकल्पात विविध समाजघटकांसाठी महत्वाकांक्षी नवीन योजना घोषित केल्या आहेत. राज्यातील सर्व योजनांचे लाभ पात्र लाभार्थ्यांपर्यंत थेट पोहोचावेत यासाठी योजनांचे मूल्यमापन करून त्यांचे सुसूत्रीकरण करण्यासाठी उच्चस्तरीय समिती स्थापन करण्याचे ठरविण्यात आले आहे.

अर्थसंकल्प २०२४-२५

- जिल्हा वार्षिक योजना २०२४-२५ १०२. सन २०२४-२५ मध्ये जिल्हा वार्षिक योजनेअंतर्गत १८ हजार १६५ कोटी रुपयांचा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात आला आहे. हा नियतव्यय मागील वर्षाच्या तुलनेत २० टक्क्यांनी अधिक आहे.
- वार्षिक योजना २०२४-२५ १०३. वार्षिक योजना २०२४-२५ मध्ये कार्यक्रम खर्चासाठी एक लाख ९२ हजार कोटी रुपये नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात आला आहे. त्यामध्ये अनुसूचित जाती उपयोजनेच्या १५ हजार ८९३ कोटी रुपये आणि आदिवासी विकास उपयोजनेच्या १५ हजार ३६० कोटी रुपये नियतव्ययाचा समावेश आहे.
- अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२४-२५ १०४. सन २०२४-२५ मध्ये एकूण खर्चासाठी ६ लाख १२ हजार २९३ कोटी रुपयाची तरतूद प्रस्तावित केली आहे. महसूली जमा ४ लाख ९९ हजार ४६३ कोटी रुपये आणि महसूली खर्च ५ लाख १९ हजार ५१४ कोटी रुपये प्रस्तावित केला आहे. परिणामी २० हजार ५१ कोटी रुपये महसूली तूट अपेक्षित आहे.
- राजकोषीय तूट १०५. राज्याची राजकोषीय तूट आणि महसूली तूट राजकोषीय उत्तरदायित्व व वित्तीय व्यवस्थापन कायद्याने निश्चित केलेल्या मर्यादेच्या आत ठेवण्यात शासन यशस्वी ठरले आहे. सन २०२४-२५ ची राजकोषीय तूट १ लाख १० हजार ३५५ कोटी रुपये आहे.

राज्याच्या आर्थिक विकासासाठी आणि समाजातील सर्व घटकांच्या कल्याणासाठी शासन सर्वतोपरी प्रयत्न करेल, याची खात्री मी देतो. आता मी अर्थसंकल्पाच्या भाग-२ कडे वळतो.